

Forfatter: Helgesen, Poul

Titel: Om den hellige Messe imod Messedræbere (1531)

Citation: Helgesen, Poul: "Om den hellige Messe imod Messedræbere (1531)", i Helgesen, Poul: *Skrifter af Paulus Helie 4. Bind / ved Marius Kristensen. - 1934 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*, udg. af Marius Kristensen, 1932-1948, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-helg04tom-shoot-workid54263/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: *Skrifter af Paulus Helie 4. Bind / ved Marius Kristensen. - 1934 Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*

EEN KORTT VNDERWIISNING,
PAA
THEN HELLIGE MESSE, OC HENNIS BRUG
EMODT NOGRE NY MESSE-DRÆBERE
METT EET FØGE TILHENGE
OM SAMME
MESSE
AFF
BRODER PAULO HELIE CARMELITA

AARHUS

1531

*Indholdsgengivelse af det tabte Skrift efter
Hans Tausens Modskrift, med Benyttelse
af bevarede Brudstykker og Citater i andre
Skrifter.*

Erlige oc fornumstige Mænd, Borgemestere oc Oliv. 119.
Raad i Kiøbenhavn Broder Paulus Helie ønsker
Fred oc Naade, lycke, salighed oc Velfærdt, aff Gud
vor fader oc hans Søn vor Herre JEsu Christo.

5 Mange vdaff Kiøbenhaffns Indbyggere storlige
forvndre, huarfore ther icke giffuis svar til the ho-
modige, dierffue oc stolte tilbud, som eders byes
læremestere, ther I lade kalde evangeliske Prædi-
10 kanter, daglige giøre for eders almuge, huilke tilbud
the giøre met ønckelig formaning oc vnder streng
forplictelse paa liff oc Siæl, om then gantske for-
vandling oc handel, the giøre oc bruge, er ikke sandt
oc fast, som the føre eders almuge vdi vnder et sa-
ligheds Skin etc.

15 *Derpaa forklarar han Hensigten med sin „Undervisning“ og beder [Oliv. 120.]*
om, at denne maa overgives til de lutherske Prædikanter til Besvarelse
i skriftlig Form. Saa følger sekve Behandlingen af Messen, inddelt i
seks Kapitler.

4 *Imod Messe-Dræbere*

- Taus. A 2 a Thett Første Capittel
(97)
[Oliv. 120.] Om Messen maa kallis ett offer, och y huad
mening hun maa kaldis offer.
- Taus. A 2 b [*Katolikkerne kalder vel Messen et Offer, men thu siger att*] the haffue
(98) icke giort Messen til ett nytt offer for leffuendis oc døde til syndtz 5
forladelse.
- Taus. A 2 b [*Dersom Messen betragtes som en Syndebod, hvorved Kirken faar store*
(98) *Indtægter, siger P. H.*] att thet er skeedt vden paffuens oc prela-
ternes vidtskab oc sambytke.
- Taus. A 3 a Thu . . . maa sige . . . att folk haffue stictett saadanne messer for 10
(99) een Gudtz tjeneste, Gudt til loff, oc icke for nogen theris egen
nytte til liiff och siæl.
- Taus. A 3 b [Tall icke ther paffuen. cardinaler. Bisper. prester oc muncke. oc thw sellff
(101) mett alle the thenne messe siges, oc kalle hende ett loffigt offer for folcket.
som well thien til siells forløsning, paa huilket the well maa haabis att bliffue 15
salige oc sunde?]
- Taus. A 4 a thu siger, thet att være vor obenbare løgn oc skalckhed, dict oc
(102) paafund [*at stiftede Messer skyldes Gejstlighedens Gerrighed*].
- Taus. A 4 a thu siger (om thin mening er end anderledis) att messen er inthet 20
(102) nyt offer eller syndebod.
- Taus. A 4 b O y Messeprester hører L. Powels dom offuer eders messe hand
(102) fordømer alle the messer som sigis for nogett offer til synde bodt.
- Taus. A 4 b (som hanss danske tale lyder) en skremptere.
(103)
- Taus. A 4 b han gør dog sit folk saa meget til vilie, at han kaller messen
(103) ett offer . . . oc hand lader saare ilde medt oss fattige mend, Fordi 25
wi ville thet icke saa forstaa oc tro, vden all Cristelig oc skellig
beuising.

Imod Messe-Dræbere 5

- [*Teksten (1. Cor. 11,23-26) er saa klar og forståelig, at* Taus. B 1 b
oc icke weed att sige, att] *hun er saa hul oc dyb, att kirckens for-* (105)
standere, maa her til oc gøre glose offuer hende.
- Men thet S. Anders skal szo haffue taled om eet lam ther han Taus. B 2 a
5 offrede (som thw siger forsandt) . . . (106)
- Melchizedechs offer, huilket thu siger at være een figurlig be- Taus. B 3 a
tegnelse til thette sacramentelig offer. (109)
- [*Hans Tausen ved noget mer end han*] haffuer suet aff Luthers bøger Taus. B 3 b
[*som du siger*]. (109)
- ¹⁰ thu ville gerne behielpe teg met the bønner som gør is y messen. Taus. B 3 b
(110)
- Eller maa weel skee thu vilt att samme bønner met testamentins Taus. B 4 a
ord oc sacramentet skulle være et offer thet ene mett thet andet (111)
til sammen, oc icke thet ene for vden thet andet serdelis.
- [*Du tilstaar mig med mange Ord, at*] messen er indskicket aff Jesu Taus. B 4 a
¹⁵ Christo. (111)
- huad wilthu siige, att messen tagis for bønner oc alt sammen naar Taus. B 4 b
hun kallis ett offer? (112)
- Saa er nu thenne messe inthet amindeligt offer, som thu kaller Taus. C 1 a
thet. (113)
- ²⁰   Thet Andet capittil   Taus. C 2 b
                  Om Helligens paakald som brugis y   (116)
                  messen: er sømmeligt eller oc ey.   [Oliv. 120]
- Then som aff [eett ydmi]wgt hiertte icke fordrii- Aarb. 127
ster seg mett then homodige Phariseo att løbe wor G 1 a
- ²⁵ Herre wnder øghen, oc fordi begær att gode Helgen
bede mett hanwm till Gudt, han haffwer icke nogen

6 *Imod Messe-Dræbere*

mijsløffue eller mijstrøst till Gudt, men møgett dess større loffue nar han troer Gudt wære saa barmhertig, at han icke vill alsomeniste høre mennischins eghen bøn men oc saa theris som bede for samme [Taus. C₄a (119)]¹⁾ mennische. Thet formijnschede icke sancti Pauli 5 loffwe till Gud, att han saa ofte ij sijne sendebreff beder oc begær, att alle Christen folck schwle bede mett hanwm till Gud, att thet hellige Euangelium motte fordis oc fremmis, mange till godhe oc gaffn, vdi hans befaling. 10

Torde sanctus Hieronimus begære, at Petrus oc Paulus schulde bede for hanwm, vden all søndelig fare maa wij oc saa thet samme begære, han vell vijste, saa vijde vij oc saa, att huess the bede aff Gudt, thet bede the och saa aff, och . . . 15

Taus. D₁a (122) thu acter nu att beuiise these affdøde helligens forbed met scrifften, oc indføre eet wittnesbyrd, aff then anden Machabeiske bog. cap. xv.

Taus. D₁b (122) . . sodan een drøm som Judas Machabeus hade y søffne . .

Taus. D₁b (123) Thu siger oc saa for then anden beuiissning, att thu finder mange 20 stæder y thet gamble testamente, hwor Israels børn bestedde y synd oc sorgh begerede aff Gud, att the motte nyde theris hellige forfedre gott adt, oc være anseende for theris skyld.

Taus. D₂a (124) For then tredie beuisning indfører thu concilium Gangrense, som 25 scal hafue gifuet een dom offver them ther foracte then tienniste oc ihukommelse ther giøris hellige martiribus.

Taus. D₂b (125) Jeg siger teg thet sandelige for min persone, oc thesligeste myne

¹⁾ Taus. C₄a (119) . . att Sancte Pouel bad andre Christne menneske bede for seg, att han motte bliffue fuld herdig y sin befaling, oc att thet hellige euangelium motte fåa sin frii herlige fremgang. 30

Imod Messe-Dræbere 7

medarbeydere . . . att vy huerken bespotte eller foracte Gudz helgene, eller then tilbørlige thienneste oc ihukommelse thennom giøris, som thu tencker oc siger oss paa.

thw siger, att thet er icke emod nogen obenbare hellighe scriffth Taus. D 2 b
5 att begere affgangne helligens bøn . . . thet ville vy vell faa att (126)
see, naar thu kommer mett thin lengre tractatt, ther thu tall om.

[For Herre Jesus Christus siger selv: Kommer til mig, alle som arbejds osv.; Taus. D 4 a
10 vil I nu hellere lyde disse For Herres egne Ord end Lektor Pouels, som siger: (129)
ney ney gaar icke til Jesum Christum, men til andre som er S. Nicolaus for
haffzens fare, S. Gertrud for eet got herbergh, oc andre helgene etc.]

[— — — th]et begriibis, att Gutz [helghen ij him-] Aarb. 126
melin viide oc forstaa vor [bøn oc begæ]ring.

Men nar edre predicanter agte inghen drabelige ting for sandhedt, wden then the føle mett hender
15 oc træde ij mett føder, tha kwnne the heller inghen aandelig ting mett een Christelig tro begriibe, fordi the tro hwerckin scriffth eller sckiell, ierteghen eller obenbarilse, vden effter theris eghet kiødelige sind oc tycke.

20 Om thet er emodt Gutz skick oc Christi [Taus. D 4 b
indsætt att Presten all ene anammer (129)]
Sacramenthet. [Oliv. 120]
Tredie capittell.

25 **T**her nest wele edre predicanter giøre then menige mandt viiss hwore thet er emodt scriffthen, [Taus. D 4 b
att presten all ene anammer sacramen[th]et, oc giff- (130)]¹⁾

¹⁾ Taus. D 4 b (130). Vy haffue icke giort nogen wiss, att presten maa ey anamme sacramenter allene.

8 *Imod Messe-Dræbere*

wer thenom inthe mett seg [som me]ssen høre, oc
helst fordi att Chri[stus self] sa]gde. Tager oc æder
thet alle . . . [th]er som mandt scall stoppe eff[ter
ordt . .]

Taus. D₄b [Jeg wed ocsaa wel huorledis messen bleff holden y then første 5
(130) kircke, siden oc saa y fremtiiden, oc huorledis hun holdis nu, at
thi tørte icke met saa mange forgefuelle ord, sidde oc veffue
kirckens wodmel, som thu gjør],

Taus. E₂b slaa icke saa store ord om vor forstockede blindhed eller forher- 10
(134) dede ondscaff . . .

Taus. E₃a Men brug tig nu fast oc kom igen met een hast (som thu trwer)
(135) [hentydende til P. H.s gentagne Omtale af en udførligere Traktat, som
han tænker at udarbejde].

Taus. E₃b **Thet fierte capittell**
(136) **Om Gudts legomme scal strax anammis** 15
[Oliv. 120] **thet er consecreret Eller oc thett maa**
gømis oc tilbedis.

Taus. E₃b [P. H. har forsvaret Reservation af Hostien i Monstrans og dens Til-
(136) bedelse ved Henviisning dels til thin ecclesiastica eller tripartita hy-
storia, dels til Aabenbaringer for hellige Kvinder (vel især Birgitta), 20
hvad H. T. haanligt kalder thine egne kerlinge fabuler.]

Taus. E₄a Icke haffuer ieg eller nogen aff miine medarbeydere met mitt
(137) wid, taldt saa om thette hellige sacramente (som thu klaffuer) att
mand maa ey beuiisset heder eller ære, oc met een sand mening
tilbedet. 25

Taus. F₁a [I Anl. af P. H.s Henviisning til Aabenbaringer:] ther som y wiide
(140) Gudz willie ther paa aff the idelige obenbaringe y berømme eder
aff, att Gud wil y sculle saa giømet . . .

Imod Messe-Dræbere 9

[*P. H. maa ogsaa have forsvaret Reservation af Sacramentet med*] Att Taus. F 1 a
mand haffuer giømt sacramentet for siuge menniskirss skyld. (142)

Thet fembte capittill. Taus. F 2 a
Om the ordt som sacrere Gwdts legomme (142)
5 sculle taless høgt eller om the maa hwisckiss.

burde wor ganske handel forfæriss ther som wy hagde endh pladt Taus. F 2 a
intett andett brøt, end wille icke tro alt thet thine messeprester (142)
sige, tha maa thett wære een mectigh stoor synd . .

[*Du siger saa:*] Thet sculle wy alle viide, att vdi sacramentet tha Taus. F 2 b
10 haffuer troen besynderlige magt, oc vercker forthi then yperste (143)
kraft y alle sacramento, oc hende for vden skeer ther pladt inthet,
Thet er thine ord L. Pouel, oc thennom vdlegger thu selff om pre-
stens thro som skal consecrere . . . staar thenne sacramentelig vy-
else paa prestens tro (som thu siger) saa att ther skeer plat inthet
15 hende for vden . . .

Men ieg giffuer dog icke thine ord magt att prestens tro sculle Taus. F 3 b
wercke then ypperste krafft y alle sacramenter, saa att ther sculle (145)
pladt intet skee hendhe for vden . . .

[*Den (latinske og) hviskede Konsekration har P. H. forsvaret med, at* Taus. G 2 b
20 *Misbrug af det hellige ellers let kan ske*] at Gudz ord ey maa van- (152)
brugis eller wanæris, att dranckere oc doblere sidde y skøgehuss,
oc quæde the hellige ordt offuer een knabe staab (som thu siger) . .

Thet siette capittill. Taus. G 3 b
Om ther maa bedis y messen for heste. (154)
25 fæ suin gess oc hønss. [Oliv. 120]

[*P. H. har met mange tørteløsse ordt forsvaret (ikke Messer for* Taus. G 3 b
Kvæg, men) Bøn for Kvæg under Messen, med Henvisning til Skriften,] (155)

- Taus. G₃b (155) Dog er thet huer mand vitterligt, at her er oc haffuer væredt stor misbrug y thenne messe, som thu oc self vederkender, at mand haffuer brugt hende for alle honde skade, som er skeet paa queg eller andet gotz . . . Icke kandtw heller haffue her vdflyct oc gøre nogen orsage met bøunnerne, som aleneste sculle være skedne y messen, for sodane ting. 5
- (Oliv. 120) *Endelig slutter han Bogen med en Efterskrift til Læseren, hvori han dristigt udæsker Hans Tausen til Kamp, idet han beder Raadet om at afkræve denne et Svar, hellere paa Latin end paa Dansk.*
- Taus. G₄a (156) [*P. H. har oftere i sit Skrift henvist til en vidtløftigere Behandling,* at han szo tiit loffwer at tale meer her om oc ther om een anden tiidt . . .] 10
Men ieg ville att han ville skynde sig oc komme snart met thet store stycke papyr. ther han loffuer. han vil saa beklicke thet scal tale efter hanss død . . . 15
Saa beder hannom nu lade eder faa (som han loffuer) met thet snareste then anden vnderuiissningh . . .
- Resen. [*Muligvis er det ogsaa i Efterskriften, at P. H. har truet København med en Straf i Lobet af næste hundrede Aar paa Grund af Munkenes Uddrivelse af Staden med mere af lignende Art.*] 20
- Taus. G₄b (157) [*P. H. har udtalt om Prædikanterne*] atth han saa gerne wilde være oss til ordt . . . [*om han kunde faa frit Lejde*] . . . han scriffuer meg paa, att ieg skulde være saa blodgerig, om iegh hagde magt.
- Oliv. 121. [*Inden P. H.s Bog var færdigtrykt, forelaa allerede (før Jul 1530) Hans Tausens Svar, og P. H. føjede da til sin Bog en kort Gennemgang af Svaret med følgende Indledning:*] 25
- Oliv. 121. Broder Paulus Helie til alle Christne læsere fred oc naade. Thu skalt viide, Christne oc fromme læsere, huor thet er meg ganget met thenne forskrefne vnderuiisning paa Messen, ret efter min egen ønsche. 30

Imod Messe-Dræbere 11

Som ieg var et synderligt Svar begærendis, paa thet at handelen motte føres i trette, oc komme til grantske, saa hafver ieg oc faaet et enke svar af Mester Hans Tausson, ofuerste Predikant i Kiøbenhaffn
5 oc Fænnikedrægere for thet gandske Lutherie her udi Danmarks riige. Men huore christeligt thet er, skalt thu formerke aff et børligt giensvar, saasnart som hans svar er af prenteriet vdgangne, oc end før, maa vel skeep, om thet halis forlunge met hans prenterie. Oc at thu des imellom kand haffue en smag
10 aff samme Mester Hansis vchristelige svar oc vide, hvad thu skalt teg formode aff mine giensvar, tha vil jeg nu paa tre eller fire qvaterne sammelig registrere then enke meening, som samme hans svar beslutter oc indeholder.

(*Om Tausens Svar siges*): Thersom thu borttager
15 alle the skentzord, han skreffuit haffuer, oc saa blotter then bare handel, tha kand thet besluttet paa fire Ark papiir, som nu fylder søttan. Oliv. 122

20 Han Kaller meg en gammel Munck, at the, som meg icke Kiende, schule tencke meg at rase aff Alder, oc fordi icke santze eller vide, huad ieg gjør. Men saa gammel er Jeg, at, nar ieg døer aff Alder, tha schal Mester Hans neppelig uære staffløs. Oc
25 ihuor ung han er paa thenne dag, tha er han i sandhed gammel nock, om thet var ellers Guds uillie. Oliv. 9.

[Til P. H.s Tillæg maa ogsaa følgende Stykker fra Hans Tausens Efterskrift sigte]

30 [han indfører] att ieg haffuer indtidt andet att fare met, end løghn
klafferi, bagtale, spot, blodig oc grum skiempt, skiendis ordt oc Taus. Hrb (159)

hore sprock, forthy er ieg icke vden een kaad homodig tyran, een gantelig vanuittig daare, oc æreløss skalk etc.

Taus. H 2 a [then store .. løgn han dicter meg paa] som iegh skulle være y then
(160) forgifftelige mening oc spottelige sighe att christne menniske
skulle icke vendte sig noget andet y samme sacramente, end ett 5
stycke brød oc een slug vin . . .
.. forthy ieg kaller sacramentet ett tægn, tha sigher L. Pouel
meg thet paa, att ieg holder thet icke andet att wære, end ett sa-
cramenteligt tægn . .

Taus. H 2 b L. Pouel . . . aff stoor medynck begreder Kiøbenhavn, att ther 10
(161) som han tilforn hagde sin herre oc Gud y by met sig, ther skal
ieg haffue foriaget Christum alle christne menniskirs herre oc
Gud, oc ladt Københagen ett stycke brød oc een slug vin igen,
han beuüiser thet oc ennd merckelige, saa, Er thet icke Gudtz 15
legomme thu seer, tha er thet icke heller Gudz legomme thu
anammer, tager thu icke then beslutning for fylleste tha kand
han vel beuüisen met the ny Gudz ordt, huilke han siger att være
sandelige obenbarede, siden Christi euangelium er bleffuet pre-
dicket oc bescreffuet, Er thet tig icke end nu nog beuüist, tha hør 20
fremdelis drabelig wiisshed, Er thet icke (siger han) Gudtz legom-
me thu anammer, tha haffuer thu huercken messe eller prest
behoff.

Oliv. 135. *Til sidst gives følgende Løfte:* Saa skal hand, som
sagt er, met thet snariste faa et børligt svar teg oc
alle Christne læsere til en christelig vnderviisning, 25
oc en forvarsel mod thet fordømde Kietterii om Sa-
cramentet. Oc hues alting i samme Giensvar ikke
saa beskedis, at theg skeer fyllist, tha skalt thu finde
ydermeere forklaring i Værdige Fædris, meenige
Danmarkes Riges Bispers oc Prælaters Giensvar, 30
ther the lade strax vdgaa mod alle Luthers Predi-
kanters kietterlige Klafferi. Oc framedelis i then vn-

Imod Messe-Dræbere 13

derschede, som the lade oc met thet snariste vdgaa
paa theris christen trois bekiendelse. Gud spare meg
saa længe liffuet, oc uære meg saa sandelig bestandig,
som ieg acter samme arbeide at giøre hannum til
5 loff, hæder oc ære, ther leffuer oc regnerer en sand
enig Gud nu oc aldtid. amen.

Trycht ij Arhus hoss .H. Pouell Reff aar effter
Christi Mandoms fødtzel MDXXXI. then
XXI dag ij Aprilis Maanedt.

Aarsber. II,
361
[Oliv. 118]

